

נספח ב': יחסו של הגרא"ז זצ"ל לתנועת הציונות ומדינת ישראל

עיקרי הדברים לגבי יחסו של הגרא"ז למדינה התבארו בערך על הגרא"ז זצ"ל באנצ' של הציונות הדתית, שנכתב ע"י הרב צבי קפלן שליט"א, ובמאמר של הגאון רבי ראובן כ"ץ זצ"ל (רבה של פתח-תקוה) בספרו "שער ראובן". דבריהם מובאים לקמן בלשונם (הדברים נכתבו לפי הערכת הכותבים, ואולי יש מקום לדון בפרטים, אבל התמונה הכללית ודאי נכונה). סביר להניח, שפרשת ידידותו של הגרא"ז עם הראי"ה זצ"ל המתוארת בחוברת זו, השפיעה רבות על השקפת עולמו של הגרא"ז זצ"ל בנושא זה. נכתוב פה מעשים נוספים בקשר לזה:

הגרי"א הרצוג זצ"ל, רבה הראשי של א"י, סיפר בהספדו על הגרא"ז :
 "בסיום דברי לא אמנע מלהביע מלים אחדות בנוגע להתקשרות נפשו של אותו גאון עולם וצדיק הדור ז"ל לציון בית חיינו.
 ידוע שהיה קשור בכל נימי נפשו לאה"ק כבר בהיותו בחור צעיר, תלמיד ישיבה בוואלז'ין, וידוע שאחרי חתונתו השקיע את הנדוניא שלו ברכישת אדמה בחדרה. מה שאני מספר זוהי חוויה אישית בקשר לצד זה של אישיותו הגאוונית והמוסרית המופלאה. מעשה זה היה כשנשמעה לראשונה הצעה על דבר החלוקה ודובר אז על חלק זעום שכאילו עמדה ממשלת בריטניה להציע לפנינו בתור מדינת ישראל. אני הייתי אז נגד החלוקה והצטרפו אלי אישים ידועים בישוב שיזמו לצאת במחאה פומבית גדולה. לשם כך הוצע לכנס ישיבה חשובה של רבנים וב"ב בביתי. לפתע פתאום בא אלי הגאון ז"ל כשהוא כולו רועד בבקשה נפשית עמוקה שאל להמשיך בתנועה האנטי-חלוקתית ההיא. זכורני מקצת דבריו: "דבר שלא היה לישראל – כלומר מדינה – זה קרוב לאלפיים שנה, ועתה מציעים זאת לפנינו, אם כי במדה זעומה לעת עתה, נא ונא שלא לדחות. ניכר שזה מן השמים".⁷⁷

מעשה נוסף סיפר הגרב"צ ברוק זצ"ל, ר"י נובהרדוק:
 כאשר דובר על הנסים שהיו בזמן הקמת המדינה ועל מנהיגיה, אמר רבנו הגרא"ז:
 הגמרא מספרת על גזירות שגזרה המלכות על ישראל והלך רבי שמעון בר יוחאי תוך סכנת נפשות לבטל את הגזרות. בדרך יצא לקראתו שד והציע את עזרתו

77. מתוך הירחון קול-תורה, תשי"ד. נדפס ב"בדרך עץ החיים" עמ' 458 ובקובץ תחומין כרך ט' עמ' 270 בהערה.

בבטול גזרת המלכות, בכה רבי שמעון ואמר: "שפחה של בית אבא נזדמן לה מלאך שלוש פעמים ואני לא פעם אחת, יבא הנס מכל מקום". ולו יהא הנס באמצעותו של שד... העיקר שיהיה הנס, כך אמר רבנו בנושא בו דברו... ועוד אמר אז רבנו: מו"ר הנצי"ב זצ"ל אמר פעם על אודות ענין שיבת ציון, כיצד זה יתכן שעכשיו רואים את תחילת חזרת ישראל לארצו ואילו בדורות קודמים בימים של גדולי עולם לא זכו לכך. והשיב הרבי וענה, כבר אמר הנביא ¹²³⁴⁵⁶⁷ "כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם, גם בעיני יפלא נאם ה' צבאות". הענן אכן מופלא, אבל הינו עובדה קיימת.⁷⁸

הגרא"ז לא נרתע מלחזק מעשים וענינים טובים לפי דעתו, אפ' אם היה בהם "חשש" של חיזוק לתנועה הציונית:⁷⁹

כאשר עמדה להתקיים בירושלים הלוויה ממלכתית של אפר קדושי השואה סוכם בישיבת "עץ חיים" שהתלמידים יצאו ויעמדו ברחוב בעת שתעבור הלוויה ליד הישיבה. ברור שהיה זה על דעתו של רבנו הגרא"ז ראש הישיבה. פנה אליו אחד מבני ביתו בשאלה האם יש להשתתף בהלוויה. תמה ראש הישיבה על שאלה זו, איזה ספק יש כאן אם ללוות את אפרם של הקדושים שנספו בשואה. השיב השואל, שהואיל ואפר הקדושים הינו ענין של קדושה ורגש, הוא חושש שענין זה מנוצל לצורך תעמולה ציונית ולכן ספק בידו אולי על ידי השתתפותו נהפך הוא לשותף למעשיהם של הציונים בניצול אפרם של הקדושים למטרות תעמולה. רבנו דחה את נמוקו זה של השואל, הלך במיוחד לישיבת "עץ חיים" ובעת שהגיעה הלוויה יצא מן הישיבה ועמד ברחוב יפו עד אשר עברה הלוויה.⁸⁰

כשהקים הרב מאיר ברלין (בר-אילן) זצ"ל⁸¹ קרן כספית לעזרת בחורי-ישיבות ואברכים בירושלים, והיו קנאים שהתנגדו לקבלת כספים מקרן זו, עמד הגרא"ז בתקיפות לתמוך במפעל תורני זה.⁸²

78. בדרך עץ החיים עמ' 459.

79. אמנם היו לו התלבטויות בנידון, מחשש שמא יטעו הרואים, ע' בדרך עץ החיים עמ' 302.

80. בדרך עץ החיים עמ' 420-421.

81. מראשי תנועת המזרחי. במכתב אליו פותח הגרא"ז: "מע"כ ידידי הרב הגאון, גדול בתורה וחכמה רב פעלים לתורה ולשוב כש"ת מו"ה מאיר ברלין שליט"א בהגאון הנצי"ב זצוק"ל וכו'. (שם, עמ' 434).

82. על פרשה זו ראה באריכות בדרך עץ-החיים עמ' 439-441.

מתוך ה"אנציקלופדיה של הציונות הדתית":*

היה חובב ציון ונימנה עם חברי אגודת הסתר "נס ציונה" (=הנ"ץ), שנוסדה ע"י תלמידים בישיבת וולוז'ין בכיוון של חיבת ציון וכו'. חבריו הקרוב היה רבי משה מרדכי אפשטיין, מבחירי ישיבת וולוז'ין. הם היו לומדים בצוותא ואף חברים באגודת "נס ציונה", שנתחדשה בקובנה, כהמשך לזו שהיתה בוולוז'ין וכו'.⁸³

הרא"ז הסתייג מן ה"אגודה" הירושלמית, ובייחוד ממלחמתה הבלתי מרוסנת נגד הראי"ה קוק, הרב הראשי לארץ ישראל ואב"ד ירושלים, אשר רבי איסר זלמן היה מידידיו הקרובים ומן העומדים לימינו. זכורה במיוחד הבעת מחאתו נגד תעלולם של נערים מחוגי אותה "אגודה" שערכו בפורים תרצ"ב בבית כנסת אחד בירושלים "משחק פורים", שהיה בו משום פגיעה גסה בהראי"ה קוק, ועורר את הזדעזעותם של כל טובי העיר. בית הכנסת שבו נערך אותו "משחק-פורים" היה עד אז מקום-תפילתו הקבוע של רבי איסר-זלמן, אך למן אותן "משחק" ואילך, חדל להתפלל בו, ועד לשנותיו האחרונות לא היה נכנס אליו.

רא"ז היה נמנע מלהזדהות "רשמית" כ"ציוני", אך בלבו ובנפשו היה עד זקנה ושיבה – אותו חובב-ציון כבתקופת וולוז'ין. אלה שידעוהו מקרוב, ידעו עד כמה יקרה היתה לו ארץ ישראל הנבנית מחדש. כן הכיר גם בצד החיובי שבתנועת המזרחי ובתנועה הציונית בכלל וכו'.

רא"ז ראה את יד ה' אשר בתהליך התחיה ובנין א"י ובמיוחד בתקומתה של מדינת ישראל בדור זה. בקיץ תש"ח, בימי מלחמת-השחרור והפגזת ירושלים ע"י האויב, נפצע מרסיס-פגז ושכב חולה זמן ממושך. כשנסבה פעם השיחה ליד מיטת-חוליו על פלא-תקומתה של מדינת ישראל, הביע הרא"ז דברי בטחון ואמונה בהצלחת המעשה. וכשדובר בהתפעלות על מסירות-הנפש למען א"י ובנינה, שנתגלתה

* בעריכת ד"ר יצחק רפאל, הוצאת מוסד הרב קוק, ח"ג עמ' 520-526. כותב הערך על הגרא"ז זצ"ל הוא הרב צבי קפלן שליט"א

83. גם בספר "תנועת-המוסר" (לרב דב כ"ץ זצ"ל) ח"ג עמ' 72, כתב על הרמ"מ אפשטיין זצ"ל: "... כידוע היה קשור לארץ מימי צעירותו. עוד בלמדו בישיבת וולוז'ין נמנה על חברי האגודה החשאית הידועה בשם נ"ץ, שפעלה למען הפצת רעיון ישוב הארץ בישראל וביצעו (תרמ"ה-תר"ץ). לאחר נישואיו, בימי שבתו על שולחן בית חותנו בקובנה, נמנה על מייסדיה וראשיה של החברה "נצח ישראל", כהמשך לאגודת נ"ץ.

בדורות האחרונים גם מצד כאלה הרחוקים משאר קדשי-ישראל, נענה ואמר לערך כך: "אי אפשר להביע דעות, ליתן עצות לרבונו של עולם... אנו איננו מבינים... הן דורות של צדיקים וקדושים ציפו לזה ולא זכו, ודוקא דור זה זכה – וע"י מי? ע"י בן-גוריון וע"י שרתוק... אבל מסתמא כך רוצה רבונו של עולם: דוקא ע"י בן-גוריון ודוקא ע"י שרתוק" (כותב הטורים נכח באותו מעמד).

הרא"ז היה מן המכריעים למען השתתפותה של "אגודת-ישראל" במוסדות מדינת ישראל ואף בממשלת ישראל (בראשית ימי המדינה), וכן למען רבנות מוכרת רשמית ע"י המדינה. הוא העריך את הפעולה למען קבלתם של חוקי-תורה ע"י "הכנסת" (במיוחד חוק נישואין וגירושין). עם זאת התנגד בהחלט לגיוס הבנות לצבא ואפילו ל"שירות לאומי". עמד בראש משלחת רבנים לראש ממשלת ישראל, שתבעה ממנו להימנע מגיוס בנות. כן תבע את שחרורם של בני-ישיבה מן הצבא. ודאי שלא היתה דעתו נוחה מגלויי החילוניות של חלק מבוני הארץ ומקימי המדינה, וכמובן התנגד לכל דבר שיש בו משום ניגוד לתורה ולמצוה, אך היתה זו התנגדות של מי שארץ-ישראל ובנינה יקרים לו, שמדינת ישראל יקרה לו, ומתוך כך רוצה הוא בסילוק כל פגם ממנה, בתיקונה השלם.

מתוך הספר "שער-ראובן"⁸⁴: גאון הדור בהגיעו לגבורות

זקן הדור וגאון הדור בתקופה הזאת הוא מו"ר הגאון הגדול האמיתי פאר הדור מרן איסר זלמן מלצר שליט"א, ראש ישיבת סלוצק ור"מ ראשי של ישיבת "עץ-חיים". גאון דור זה הגיע עתה לגבורות אף על חולשת גופו, שכן עליו נאמר "איזהו גבור הכובש את יצרו". משחר נעוריו השליט על עצמו את דרך הגבורה של כבוש היצר. תמיד ידע להכניע את שאיפת היצר מפני חזון התורה והרוח. הליכות חייו היו הדורות גאון ואצילות, הוד מעשה ותפארת פעולה. בדרכי נועם ובשלחה, במישור ובכבוד נהג את חייו. רוחם של תלמידי-החכמים ורוח הבריות היו תמיד נוחים הימנו. ועל כך כבר העידו חז"ל: "כל מי שרנח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו".

אני הגבר זוכר ויודע את גאון הדור, הארי שבחבורה, מזה חמישים שנה. זכיתי להסתופף בהדר רוחו בישיבות סלבודקה וסלוצק. ומשכן בית משותף היה לנו בעת שמשפחתו שהתה בקובנה והוא עצמו גלה למקום תורה, לייסד ישיבה בסלוצק.

בשנת תרנ"ז, יצא זקן גאון הדור את סלבודקה ולקח אתו את הי"ד החזקה, ארבעה עשר תלמידים בחירים, שאני הייתי אחד מהם, כדי לקבוע מקום משכן לתורה בעיר סלוצק. במסירות ובאהבה, ברעות ובאחזה התהלך עם התלמידים-החברים, שכולם גדלו והיו לאשלי רבבי, רבנים גדולים, ראשי-ישיבה, ורועי ישראל נאמנים.

בתקופה אפופת הוד זו, ראינו והכרנו את גאון הדור לא רק בקלסתר התורה שבו, אלא גם ובעיקר בדרך המעשים המופלאים עטורי הוד קודש של הבנה וישרות, מדות נעלות ונאצלות, ודרך-ארץ הבנוי על אדני השכל הישר ורגש הלב.

מרן הגאון ר' איסר זלמן מלצר שליט"א, היה בדור הזה ממשיך דרכו ומרחיב שיטתו של מרן ר' חיים סולוביצ'יק זצלה"ה. הוא הוא אחד מתלמידיו הנאמנים והמובהקים שסיגל לעצמו את דרך תורה זה ועשה אותו חטיבה מישותו ודרך גאונותו. עוד בימי בחרותו בלטו בו סגולות יתרון אלו של הבנה וחדירה לגופי העניין על פי יסודות ההעמקה וההגיון. בשבתו במחיצת רבו הגדול אמר עליו ר' חיים: כאשר זונה מ' ירע' - כך כינו אותו בילדותו - פותח את פיו נפתחים לי

84. מאת הרב ראובן כ"ץ זצ"ל, רבה של פתח-תקוה, יצא לאור ע"י מוסד הרב קוק תשי"ב. קשה להשיג ספר זה ולכו הדפסנו מאמר זה כאן. בגלל תוכנו הקשור לענייננו.

מקורות המח". כי בצלילות מוחו; בישרות דרכו; בתפיסתו המעמיקה והחודרת היה ראש וראשון בין התלמידים בוולח'ין בזמן ההוא.

בשקידה ובעוז תורה הרחיב והאדיר את ידיעותיו והבנתו ללא חסך. בידיעתו שהיתה צמודה להגיון מעמיק הלכה וגדלה. ועל הכל הגיע לממדים עצומים בהבנה ובסברה, בנתוח והפרדת הענינים על כל גווני טעמיהם וצפונות אוצרותיהם. זכה וזיכה אותו הקב"ה שבשנת תרנ"ד, והוא אז עול ימים כבן כ"ו שנים, החל להגיד שעורים בישיבת סלבודקה הגדולה, במקום שהרביץ תורה לכמה מאות תלמידים גדולי תורה וענקי רוח. ומאז ועד עתה, זה חמשים שנה הוא מגביר חילו לאורייתא ומקים דור של יודעי תורה ומביני תורה. להגדיל תורה ולהאדירה.

שיטת הגיון זו היא שיטת ודרך הראשונים. להבין דבר מתוך דבר. לפרש ולהסביר על פי עומק דבר ושכל ישר את מקורות העניין על הסתעפויות דרכו וגווני טעמיו. לצלול לנבכי הסוגיא על מנת לדלות הימנה את יסודות הלכותיה על פי הנחות השכל הבריא והעיון החריף. שיטה זו בעקרונותיה הנאמנים ומוצקים הם למעשה דרכי הלימוד והחידוש של הראשונים, הרשב"א, הריטב"א, והר"ן, וגדולי האחרונים הקצות-החושן, הנתיבות ור' עקיבא איגר. זוהי השיטה של חריפות העיון ועומק ההבנה, זוך הדעת וצלילות המוח, חדירה ישירה ומקיפה לגוף העניין ומקורות הסוגיא.

ובשיטה זו דבק והולך זקן גאון הדור. חידושי הרבים והמקיפים בנוים על אדני ההבנה ויסודות הסברה הנכונה. ישרות מחשבתו וזוך שכלו הם אבני האזל של כל שיטת למודו. בסגולות רוח אלו הקנה תורה לאלפי תלמידים, שהעמיק את דעתם והרחיב את בינתם והעלה אותם על במתי התורה ודרכי התורה.

לא ב"חילוקים" ולא ב"לשיטתיה", לא בהגיון דק מן הדק של אנליטיות וסינטזיות סלל נתיבות לתורה ולומדיה, אלא בתורת אמת אשר נתן בפיהם. בחידושים מעמיקים וישרים, בביאורים מנומקים ומוסברים, עשה את דרכו על פני כל סוגיות הש"ס והראשונים, וקרב לבבות ומוחות לתורה ולדרכי הנועם שבה.

כל מי שיצק תורה על ידי זקן גאון הדור ראה סימן ברכה בתלמודו. תלמידיו הרבים נתבשמו מתורת רבם, והגיעו לדרכי למוד שיסודם היה ההבנה וההעמקה.

ונהיר לי, בעת שעליתי לארצנו הקדושה בשנת תרצ"ב, ועלו אלי אברכים ובני תורה מירושלים שעסקתי אתם באורייתא ובפלפולא, ידעתי והכרתי מיד על פי שיטת דרכם ולמודם, מי מהם דלה תורה מהגאון ר' איסר זלמן מלצר שליט"א ומי לא זכה להסתופף בצלו, כי בשיטת למודו, הסברתו והבנתו, בישרות שכלו והעמקת

דעתו חולל מהפכה גדולה בדרך למודם של בני התורה בישיבות ירושלים של הדור הישן והצעיר כאחד.

ועדים הם הספרים הגדולים חלקי "אבן-האזל" על כל הרמב"ם הלכות נזיקין, קנין משפטים, שופטים, וסדר קדשים. בספרים אלו מתגלה הוד-הקומה של זקן גאון הדור הזה. בדברים ממצים בהירים ושקולים, שהם עטופים והדורים הבנה מעמיקה והגיון שקוף ומרענן, הוא מקיף את כל יסודות ההלכה על עיוניהם ותוצאותיהם. בספרים הגדולים האלו מבוארים בהרחבה והעמק דבר שיטות הש"ס על יסודות הראשונים ופירושי האחרונים. פרקיו וסעיפיו מלאים וגדושים חידושים נפלאים, שהבריה התיכון בהם הוא ההבנה. בעניני דיוניו וניתוחיו הוא מאיר עיני חכמים. על ידם ודרכם חודרים לנבכי ההלכה, ורואים באור הגדול הפרוש על ים התלמוד.

כי גדול ועצום הוא האיש. הנהגת רוחו ודרך קדשו משפיעים ומשאירים את רשמים על כל הבאים אתו במגע ובקרוב דעת ולב. מתינות וחיבה הן מדות היסוד של אישיותו. אין בו מן החפזון ואין בו מן התוקפנות הדוחה. באהבה ובחיבה הוא מתהלך עם האנשים.

מה רבה וגדולה הייתה שמחתו של זקן גאון הדור שזכה לראות בעיניו את יסודה וכינונה של מדינת ישראל. אין לכחד. רבים מבין היראים והשלמים פחדו ורעדו מיסוד המדינה, בחשש שרוח הכפירה וההפקרות מעול תורה ומצוות תשלוט בה. ואכן, חרדת לב זו לא הייתה לשוא. גדול ועצום הוא המאבק של היהדות הדתית כדי להדריך את הממשלה ולנחותה בדרך אמת של מורשת ישראל, שעל ידן ובכחה הגיע עם ישראל למעמד הזה של חידוש שלטונו העצמי וחירותו המדינית. רבה היא הסכנה להתנקשות ביסודות החיים והקיום של העם על ידי מוסדות המדינה.

אף על פי כן עלץ ורחב לבו לקראת המאורע הגדול של קיום המדינה. כי בתמימות לבו ובצדקת נפשו, ביושר שכלו ובצלילות דעתו, הבין וידע כי תמורה כבירה זו במעמד העם ובגורלו אינה יכולה להתחולל על פי מקרה וללא הכוונה מיוחדת של ההשגחה ורצון הבורא המפורש. כינונה של המדינה הייתה תוצאת-הכרח של מנהיג העולם שצפה וחזה מראש את הזמן הזה. לפיכך אין להתעלם מקיומה, ולפיכך אין להתנגד לכינונה.

הנסים הגלויים ופלאות הבורא שלוו את כל המערכה של קיום ויסוד המדינה הם העדים וההוכחה המוחשית כי מאורע זה אינו פרי המקרה אלא תוצאת-יסוד של יד

ההשגחה העליונה. וכמו שאמר עזרא הסופר: "צדיק אתה ה' שנשארנו לפליטה",¹²³⁴⁵⁶⁷ וכפי הנאמר: "בהר ציון תהיה פליטה". כי הקב"ה הותיר אל פליטת ישראל כדי שיהיה לה קיום ויסוד חיים בהר ציון, עם האתחלתא דגאולה הזאת של ושבנו בנים לגבולם.

דרכי ההשגחה הם רבים ועמוקים ואין בינת אנוש יכולה ומסוגלה להשיגם. אין הדור הזה יכול להבין ולחדור לסוד החזון משום מה זכה דוקא הוא לגאולה וישועה. ודאי שלא צדקתנו ויושר דרכינו הכריעו את הכף. אבל הקב"ה צפה וראה כי גאולת ישראל בדור הזה היא הכרחית, כדי שלא תבוא עליו חלילה כליה. הישועה של הדור הזה אינה אם כן גאולה של זכות, אלא פדות ורווח בחסד.

המדינה שקמה לישראל בהוד גבורה ונסים היא לכן תוצאת-הכרח מיד ההשגחה של בורא העולמים. אין לזאת להכחש לקיומה ואין להתעלם ממהותה. יסודה היא חסד ה' כדי שלא ימחה שם ישראל מתחת השמים. אלא שיחד עם הכרה בחסד ה' וכינון המדינה, יש לעשות את כל המאמצים כי נהיה ראויים לגאולה זו מתוך זכות ומעשים.

ואכן זקן גאון הדור הזה יודע במלוא העוז והתוקף לעמוד על משמר התורה והיהדות. בכל דבר שנשקפת סכנה לקיומה של היהדות הנאמנה, הריהו נחלץ הראשון להזעיק ולהדריך, לתבוע ולעורר כדי לבטל את הסכנה ולהרחיק את גזירת האיום.

אנו רואים את הגאון בראש המערכה נגד גיוס הבנות; נגד חוק שוויון האשה; אשר משמעותו הנכונה הוא פגיעה וסטיה מעקרונות ומשפטי התורה, שהלכותיה ויסודותיה בנויים על חוקי צדק ויחס הוגן ונדיב לאשה ושמירת זכויותיה. ונגד כל פיקוח ופגיעה ביסודות החיים והמורשה של ישראל סבא, שהם חיינו ואורך ימינו ובינתנו נגד כל העמים.

אולם את המלחמה הזאת למען התורה הוא מנהל בתוך מערכת המדינה ולא מחוצה לה. הגאון הזה היה בין גדולי ישראל שהסכימו והטילו את משקלם שגם אגודת-ישראל תשתתף בבנין הארץ ותמצא את מקומה הראוי בכל מוסדות הממשלה המנהלים.

דעתו הגדולה הכריעה כי היהדות הדתית תצליח לשאת בעול ובאחריות למען שמירת זכויות עם התורה, רק עם השתתפותה המעשית בכל מבנה המדינה ומוסדותיה, ולא בהיותה באופוזיציה אל גוף הממשלה. בהיקף תפיסתו ובחזון רוחו המודרכים על ידי מניעי השכל הישר והגיון ההעמקה, ראה וצווה לקבל עזרה

מהמשלה לכל משימות היהדות הדתית, הן בענין שיפוט הרבנים והדיינים והן בשרותים הדתיים, בהתאם לצרכים הקיימים והמתפתחים.

דרכו של זקן גאון הדור להתנהג לפני משורת הדין. ענוותנותו והתבוננותו מכל גאון וגאון הם קו מוצק באישיותו הזוהרת רבת הגוונים. כל הליכות חייו הם בנחת ובשלווה. מתינות והתאפקות, נועם וריחוק מכל שמץ של כעס, הם קוי יסוד לתכונתו ואופיו. בכל דרכיו ובכל מעשיו מקיים הגאון את למוד-היעוד של חז"ל: "והלכת בדרכיו מה הוא רחום אף אתה רחום מהו חנון אף אתה חנון".

בעזרת ה' זכה עתה להגיע לגבורות. הגאון הוא עתה בן שמונים שנה. עליו אפשר לאמר, כפי שציינתי לעיל, איזהו גבור הכובש את יצרו. מאז ומתמיד ידע לכבוש את היצר. מעולם לא שלט בתלמידים. תמיד היה משפיע עליהם בדרך הענוה, אהבה, חיבה ורעות. כי מידות נאצלות אלו טבועות בעצם ישותו, והן דיוקן אישיותו.

התקופה שלנו הייתה תקופה סוערת. בזמננו עברנו את מאורעות שתי מלחמות עולם. נס הוא בדור זה כי אדם מגיע לגיל הגבורות. על אחת כמה וכמה שעלינו לתת ברכת הודיה על גאון וצדיק זה שנשאר לפליטה מסערת המלחמה בסלוצק וזכה לעלות לארץ להרביץ בה תורה לתלמידים רבים, ולהדריכם בדרך התורה בדרך האמת והיושר.

ויהא רצון מלפני אדון כל, שיקויים בו המקרא: "למען ירבו ימיכם על האדמה", וכשם שזכה לגבורות וראה בקיום ובכינון מדינת ישראל, כן יזכה לקבל את פני משיח צדק, לראות בגאולת ישראל השלמה בבוא גואל צדק ובנין בית הבחירה. בבי"א.

מקורות עיקריים

1. "בדרך עץ החיים", לדמותו של הגרא"ז מלצר זצ"ל, ב' כרכים, כתבו נכדו הרב ידעאל מלצר שליט"א, תשמ"ו. [אוצר החכמה]
2. ספרי הרב נריה:
 - שיחות-הראי"ה (תשל"ט)
 - מועדי-הראי"ה (תשל"ט)
 - חיי-הראי"ה (תשמ"ג)
 - טל-הראי"ה (תשמ"ה)
 - בשדה-הראי"ה (תשנ"א)
 - ליקוטי-הראי"ה, ח"א (תשמ"ט)
 - ליקוטי-הראי"ה, ח"ב (תשנ"א)
 - ליקוטי-הראי"ה, ח"ג (תשנ"ה)
3. גדול-שימושה, הרב אברהם רמר, מהדורה חדשה תשנ"ד.
4. שבחי-הראי"ה, ר' חיים לפשיץ (אלול תשל"ט).
5. "לשלושה באלול" חוברת ב', (תש"ז) ב"הוספות" בסוף. נדפס שוב בתשנ"ט.
6. מתוך התורה הגואלת, הרב אביהו שוורץ.
7. אנצ' של הציונות הדתית, ח"ג, עורך ד"ר יצחק רפאל, הוצאת מוסד הרב קוק. [אח"ח 1234567]
8. שיחות הרצי"ה, בעריכת הרב אבינר שליט"א (עטרת כהנים), חוברת 51.
9. אגרות לראי"ה (מהדורה שניה, תש"ן), הוצאת מכון-הרצי"ה.
10. מכותבי-ראי"ה, הרב נריה גוטל, הוצאת מכון הרצי"ה, תש"ס.